

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ ПРОФЕСІЙНОГО НАВЧАННЯ У ПРОЦЕСІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ

У статті акцентовано увагу на підвищенні ефективності упровадження системи формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання шляхом дотримання комплексу педагогічних умов, що забезпечують досягнення поставлених цілей і реалізацію завдань досліджуваної проблеми. У зв'язку з цим авторкою проаналізовано підходи до визначення поняття «педагогічні умови», подано власне його трактування з огляду на суб'єктні особливості здобувачів освіти й їхньої фахової підготовки, а також це дозволило визначити найбільш дієві педагогічні умови для формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання.

У контексті дослідження педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання потрактовано як сукупність необхідних взаємозв'язаних обставин, що впливають на основні аспекти освітнього процесу та суб'єктні особливості здобувачів освіти, і тим самим сприяють удосконаленню фахової підготовки й успішному формуванню професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. До основних аспектів освітнього процесу віднесено організацію освітнього середовища, зміст, форми, методи, прийоми навчання. Серед суб'єктних особливостей здобувачів освіти, які безпосередньо впливають на формування професійної компетентності й ефективність фахової підготовки, виокремлено: мотивацію, інтереси, потреби, здібності.

Авторкою представлено результати експертного оцінювання педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки. Виходячи з ґрунтовного аналізу вітчизняних наукових джерел, власного викладацького досвіду, а також результатів опитування науково-педагогічних працівників та експертного оцінювання, визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки.

Ключові слова: компетентність, професійна компетентність, умови, педагогічні умови, майбутній педагог професійного навчання, фахова підготовка.

У сучасних умовах динамічних глобалізаційних та інтеграційних процесів у суспільстві, орієнтації соціально-економічних систем на міжнародний простір і перетворення ринкових відносин особливого значення набуває потреба у конкурентноздатних кваліфікованих робітничих кадрах і фахівцях галузей виробництва. У цьому контексті актуалізується потреба в компетентних педагогах професійного навчання, здатних до реалізації творчого потенціалу, професійного зростання, самоактуалізації у професійно-педагогічній діяльності [7, с. 145]. Одним із визначальних чинників, що забезпечує якісну професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників і фахівців галузей виробництва, є професійна компетентність педагога професійного навчання [8, с. 65].

Ефективність упровадження системи формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання зумовлюється дотриманням комплексу педагогічних умов, що забезпечують досягнення поставлених цілей і реалізацію завдань досліджуваної проблеми.

Підґрунтям дослідницького пошуку з проблеми визначення педагогічних умов удосконалення фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання стали напрацювання вчених Л. Бурчак, Ю. Гвоздецької, О. Дубасенюк, С. Іщенко, В. Курок, А. Литвина, М. Мороз, М. Хроленко, Л. Шевчук.

Мета статті – обґрунтувати та добрати педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки.

З огляду на проблему дослідження важливо звернутися до наукового доробку вчених, які обґрунтовують педагогічні умови, що впливають на ефективність і результативність фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання. Так, вивчаючи методологічні засади означеного поняття, А. Литвин виокремлює три основні підходи до визначення «педагогічні умови»: 1) це сукупність взаємозв'язаних передумов, передусім матеріально-технічне, кадрове, організаційно-технологічне, інформаційне забезпечення; 2) це обставини процесів навчання, виховання й розвитку, які забезпечують досягнення поставлених освітніх цілей; 3) це ефективні внутрішні чинники освітнього середовища (освітньої системи) – організаційні (організаційно-управлінські), ресурси та заходи [6]. Він також розглядає концепцію педагогічних умов, яку розуміє як комплекс спеціально розроблених факторів для впливу на всі аспекти освітнього процесу (зовнішні та внутрішні) у тому числі й на особисті якості його учасників. Тому, педагогічні умови, на його думку, спрямовуються на реалізацію інтегрованого підходу в інформаційно-освітнє середовище закладу освіти, що відповідає потребам соціуму і вимогам роботодавців. Такий підхід сприяє розкриттю потенціалу майбутніх фахівців, їх усебічному розвитку, формуванню особистісних і професійних якостей, загальних та фахових компетентностей.

Результатом наукового пошуку й осмислення проаналізованих підходів В. Курок характеризує педагогічні умови як «...сукупність необхідних, обов'язкових обставин, що сприяють удосконаленню інженерної підготовки майбутніх педагогів. Розглянувши сутність і зміст базових категорій свого дослідження, а

також стан інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання в педагогічній практиці, вчена сформулювала наступні педагогічні умови: використання контекстного й практико-орієнтованого підходів; реалізація системи інженерної підготовки, системотвірним компонентом якої є інтегровані курси; інтеграція теоретичної і практичної підготовки із залученням студентів до проектної діяльності; проходження педпрактики в загальноосвітніх навчальних закладах із технологічним напрямом профільного навчання; реалізація індивідуального й диференційованого підходів [5, с. 268].

Розглядаючи проблему формування інноваційної компетентності майбутніх учителів, Л. Бурчак трактує педагогічні умови як взаємозв'язані сукупності обставин освітнього процесу, що сприяють найбільш ефективному досягненню цілей дослідження. Таким чином, йдеться про комплекс умов, що враховує окремі компоненти, аспекти, властивості об'єкта дослідження і забезпечує ефективність формування необхідної компетентності [1, с. 24].

О. Дубасенюк і М. Мороз переконані, що для різносторонньої підготовки майбутніх фахівців необхідно обов'язково враховувати полісуб'єктність, використання всього обсягу природних ресурсів здобувачів освіти, їхніх індивідуальних особистісних характеристик і якостей. Вчені звертають увагу, що використання саме цього підходу до фахової підготовки майбутніх педагогів забезпечить якісне формування їхньої професійної компетентності. Вони також зауважують, що використання полісуб'єктності є «вагомою педагогічною умовою формування професійної компетентності майбутніх учителів у процесі фахової підготовки в закладах вищої освіти», пояснюючи це тим, що цей процес полягає в розумінні особистості студента, рівня його особистісного розвитку, як базового методичного принципу [3, с. 48]. Тож, на підставі означеного підходу та врахування специфіки фахової підготовки майбутніх педагогів у закладах вищої освіти О. Дубасенюк і М. Мороз визначили найбільш дієві педагогічні умови для формування професійної компетентності студентів:

1. Інтеграцію й оновлення змісту фахової підготовки майбутніх учителів.
2. Посилення мотивації студентів до формування власної професійної компетентності.
3. Стимулювання викладачами позитивної мотивації студентів до формування професійної компетентності.
4. Створення компетентісно орієнтованого інформаційно-освітнього середовища.
5. Удосконалення змісту фахової підготовки студентів у закладі вищої освіти.
6. Запровадження завдань практико-орієнтованого змісту під час педагогічної практики.
7. Використання розвивального потенціалу проєктного навчання.
8. Використання інтерактивних форм і методів навчання, спрямованих на формування професійної компетентності майбутніх учителів.
9. Створення рефлексивних позицій студентів – майбутніх учителів у процесі формування професійної компетентності.
10. Стимулювання творчої активності та самостійності студентів у педагогічній діяльності.

Доцільною, в контексті нашого дослідження, є думка Л. Шевчук, яка зазначає, що оцінювання результативності умов можна розглядати з позиції критеріїв упровадження в освітній процес «інноваційних методів навчання, приросту освітніх досягнень здобувачів освіти та кваліфікації викладачів, збільшення обсягів інформації про якість результатів навчання студентів, індивідуалізації навчання та здатності організаційної і контрольної-оцінювальної системи адаптуватися до нових вимог суспільства» [10, с. 98].

На основі узагальнення проведеного аналізу наукових пошуків з проблеми свого дослідження М. Хроленко виокремлює наступні групи педагогічних умов, які спрямовані на вдосконалення професійної підготовки майбутніх педагогів [9, с. 137]: організаційно-педагогічні (сукупність чинників, що лежать в основі управління функціонуванням і розвитком процесуального аспекту педагогічної системи); психолого-педагогічні (обумовлюють можливості освітнього і матеріально-просторового середовища та спрямовані на позитивне перетворення конкретних характеристик особистості); соціально-педагогічні (визначають процеси і відносини які забезпечують адаптацію учасників освітнього процесу до сучасного інформаційно-освітнього простору, самореалізації в суспільстві, засвоєння соціокультурного досвіду); дидактичні (обумовлюють оптимальний добір змісту, форм, методів, прийомів і засобів педагогічної взаємодії, що забезпечує формування відповідного рівня компетентності майбутнього фахівця).

У нашому дослідженні *педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання* ми визначаємо як сукупність необхідних взаємозв'язаних обставин, що впливають на основні аспекти освітнього процесу та суб'єктні особливості здобувачів освіти, і тим самим сприяють удосконаленню фахової підготовки й успішному формуванню професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання. До основних аспектів освітнього процесу відносимо організацію освітнього середовища, зміст, форми, методи, прийоми навчання. Серед суб'єктних особливостей здобувачів освіти, які безпосередньо впливають на формування професійної компетентності й ефективність фахової підготовки, виокремлюємо: мотивацію, інтереси, потреби, здібності.

З метою визначення сукупності педагогічних умов, що сприятимуть успішному формуванню професійної компетентності майбутніх бакалаврів з професійної освіти, здійснено опитування науково-педагогічних

працівників, залучених до їхньої фахової підготовки. Результати аналізу анкет викладачів дав змогу визначити низку умов, які після узагальнення й уточнення представлено в табл. 1.

Таблиця 1

Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання

№ з/п	Педагогічна умова
P1	Проектування змісту фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у ЗВО на засадах компетентнісного підходу.
P2	Удосконалення змісту навчальних дисциплін фахової підготовки.
P3	Оптимізація практичної підготовки майбутніх педагогів професійного навчання у процесі навчання і проходження різних видів практик.
P4	Удосконалення навчально-методичного забезпечення фахової підготовки майбутніх педагогів професійного навчання.
P5	Забезпечення диференційованого і комплексного впливів на формування складників професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій.
P6	Орієнтація освітнього процесу на розвиток творчої рефлексивної індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання.
P7	Посилення ролі неформальної та інформальної освіти у підготовці майбутнього педагога професійного навчання.
P8	Спрямованість освітнього процесу на формування професійної мотивації, яка є основою формування професійної компетентності.
P9	Створення сприятливого інноваційного професійно орієнтованого освітнього середовища.

На етапі ранжування нашого дослідження полягав у визначенні та доборі п'яти ключових педагогічних умов, необхідних для формування професійної компетентності здобувачів освіти нами було сформовано експертну групу з 10 фахівців, які мають щонайменше двадцятирічний досвід педагогічної роботи у ЗВО, викладають професійно орієнтовані освітні компоненти педагогічного та фахового спрямування й володіють достатнім рівнем компетентності у сфері формування професійних компетентностей майбутніх бакалаврів із професійної освіти.

Результати експертного оцінювання педагогічних умов формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки засвідчили, що найбільш значущими є умови P2, P5, P6, P8, P9.

Отже, виходячи з ґрунтовного аналізу вітчизняних наукових джерел, власного викладацького досвіду, а також результатів опитування науково-педагогічних працівників та експертного оцінювання, визначено педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки: удосконалення змісту навчальних дисциплін фахової підготовки; забезпечення диференційованого і комплексного впливів на формування складників професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання шляхом упровадження інноваційних педагогічних технологій; орієнтація освітнього процесу на розвиток творчої рефлексивної індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання; спрямованість освітнього процесу на формування професійної мотивації, яка є основою формування професійної компетентності; створення сприятливого інноваційного професійно орієнтованого освітнього середовища.

Слід підкреслити, що кожна із запропонованих педагогічних умов орієнтована на формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі їхньої фахової підготовки. Проте жодна з умов, розглянута ізольовано, не здатна повністю забезпечити результативність освітнього процесу. Лише системне й комплексне їх упровадження дозволить ефективно реалізувати досліджуваний процес.

Перспективи подальших розвідок убачаємо у проєктуванні дидактичної системи формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання та створенні її моделі.

Використана література:

1. Бурчак Л. В. Педагогічні умови формування інноваційної компетентності майбутніх учителів біології. *Науковий часопис Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2023. Вип. 95. С. 24–29.
2. Дубасенюк О., Мороз М. Педагогічні умови формування професійної компетентності майбутніх учителів у закладах вищої освіти. *Нові технології навчання: збірник наукових праць*. ДНУ «Інститут модернізації змісту освіти». Київ, 2021. Вип. 95. С. 48–56.
3. Курок В. П. Теоретико-методологічні засади інженерної підготовки майбутніх учителів трудового навчання : дисертація на здобуття наукового ступеня доктора педагогічних наук. 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. НПКУ ім. М.П. Драгоманова. Київ. 2013. 479 с.

4. Литвин А. В. Методологічні засади поняття «педагогічні умови»: практ. посіб. 3-е вид., доп. Львів: ЛДУБЖД, 2022. 90 с.
5. Самусь Т. В. Концепція формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання у процесі фахової підготовки. *Інноваційна педагогіка: науковий журнал*. 2025. Вип. 83. Т. 2. С. 145–149.
6. Самусь Т. В. Проблема формування професійної компетентності майбутніх педагогів професійного навчання в процесі фахової підготовки в психолого-педагогічній літературі. *Науковий часопис українського державного університету імені Михайла Драгоманова. Серія 5. Педагогічні науки: реалії та перспективи*. Київ, 2025. Вип. 102. С. 65–68.
7. Хроленко М. В. Педагогічні умови формування екологічної компетентності майбутніх учителів біології у процесі фахової підготовки. *Педагогічні науки: теорія, історія, інноваційні технології*. 2022. № 1 (115). С. 137–148.
8. Шевчук Б. В., Шевчук Л. Д., Яшанов С. М. Педагогічні умови ефективного формування інформатичної компетентності педагогів професійної освіти на основі хмарних технологій. *Інноваційна педагогіка*. 2021. Вип. 36. С. 98–101.

References:

1. Burchak L. V. (2023). Pedagogical conditions for the formation of innovative competence of future biology teachers. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Kyiv: Publishers of State Mykhailo Drahomanov University. Vyp. 95. P. 24–29 [in Ukrainian].
2. Dubasenyuk O., & Moroz M. (2021). Pedagogical conditions for the formation of professional competence of future teachers in higher education institutions. *Novi tekhnologii navchannia: zb. nauk. pr. DNU «Instytut modernizatsii zmistu osvity»*. Kyiv. Vyp. 95. P. 48–56 [in Ukrainian].
3. Kurok V. P. (2013). Teoretyko-metodolohichni zasady inzhenernoi pidhotovky maibutnikh uchyteliv trudovoho navchannia [Theoretical and methodological principles of engineering training of future teachers of labor training]. Candidate's thesis. Kyiv: NPKU im. M. P. Drahomanova. 479 p. [in Ukrainian].
4. Lytvyn A. V. (2022). Metodolohichni zasady poniattia «pedahohichni umovy» [Methodological principles of the concept of «pedagogical conditions»] (3rd ed., rev.). L'viv: LDUBZHD. 90 p. [in Ukrainian].
5. Samus T. V. (2025). Kontsepsiia formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia u protsesi fakhovoi pidhotovky [The concept of forming professional competence of future teachers of vocational education in the process of professional training]. *Innovatsiina pedahohika: naukovyi zhurnal*. Vyp. 83. Odesa: «Helvetyka». P. 145–149 [in Ukrainian].
6. Samus T. V. (2025). Problema formuvannia profesiinoi kompetentnosti maibutnikh pedahohiv profesiinoho navchannia v protsesi fakhovoi pidhotovky v psykhologo-pedahohichnii literaturi [The problem of forming professional competence of future teachers of vocational education in the process of professional training in psychological and pedagogical literature]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu imeni M. P. Drahomanova. Seriya 5. Pedahohichni nauky: realii ta perspektyvy*. Kyiv: Publishers of State Mykhailo Drahomanov University. Vyp. 102. P. 65–68 [in Ukrainian].
7. Khrolenko M. V. (2022). Pedagogical conditions for the formation of ecological competence of future biology teachers in the process of professional training. *Pedahohichni nauky: teoriia, istoriia, innovatsiini tekhnologii*. Sumy: SumDPU imeni A. S. Makarenka. Vyp. 1(115). P. 137–148 [in Ukrainian].
8. Shevchuk B. V., Shevchuk L. D., & Yashanov S. M. (2021). Pedagogical conditions for effective formation of IT competence of vocational education teachers based on cloud technologies. *Innovatsiina pedahohika: naukovyi zhurnal*. Odesa: «Helvetyka». Vyp. 36. P. 98–101 [in Ukrainian].

T. Samus. Pedagogical conditions for building professional competence of prospective vocational education teachers in the process of professional training

The article focuses on increasing the effectiveness of implementing a system for building the professional competence of prospective vocational education teachers through adherence to a set of pedagogical conditions designed to ensure the achievement of the stated goals and the implementation of the objectives of the researched problem. In this context, the author analyzes approaches to defining the concept of “pedagogical conditions” and presents her own interpretation, taking into account the subject-related characteristics of learners and the specifics of their professional training. This methodological approach facilitated the identification of the most effective pedagogical conditions essential for building the professional competence of prospective vocational education teachers.

Within the framework of the study, the pedagogical conditions for building the professional competence of prospective vocational education teachers are interpreted as a system of necessary interrelated circumstances that influence the main aspects of the educational process and the subject-related characteristics of learners. Consequently, these conditions contribute substantially to the optimization of professional training and the successful building the professional competence required by prospective vocational education teachers.

The author presents the results of an expert evaluation of pedagogical conditions for building the professional competence of prospective vocational education teachers in the process of professional training. Based on a comprehensive analysis of national scholarly sources, the author's personal teaching experience, as well as the results of a survey of academic and pedagogical staff and expert evaluation, the pedagogical conditions for building the professional competence of prospective vocational education teachers in the process of professional training were determined.

Key words: *competence, professional competence, conditions, pedagogical conditions, prospective vocational education teacher, professional training.*

Дата першого надходження рукопису до видання: 19.11.2025

Дата прийнятого до друку рукопису після рецензування: 19.12.2025

Дата публікації: 31.12.2025